

50 éves a Fodor József Iskola-egészségügyi Társaság

„Fodor József” Society of School Health celebrated the fifty-year-old anniversary of its foundation

Szerző: Aszmann Anna✉,^a Mezei Éva,^b Andrásovszky Csilla^c

a: csecsemő és gyermekgyógyász, FJIT vezetőségi tag, b: csecsemő és gyermekgyógyász, iskolaorvos, FJIT főtitkár, c: csecsemő és gyermekgyógyász, iskolaorvos, FJIT vezetőségi tag

Beküldve: 2017.02.15.

doi: 10.24365/ef.v58i1.137

Kulcsszavak: Fodor József Iskola-egészségügyi Társaság (FJIT), Arany jubileum, eredmények és nehézségek

Keywords: „Fodor József” Society of School Health, Golden jubilee, achievements and difficulties

A Fodor József Iskola-egészségügyi Társaság (továbbiakban: Társaság) 2016. október 15-én ünnepélyes keretek között emlékezett meg megalakulásának 50 éves évfordulójáról. Az ünnepelés része volt az Országos Tisztifőorvosi Hivatal épületében lévő Fodor József mellszobor megkoszorúzása, a tudós orvos Fiumei úti sírkertben található sírhelyének felkeresése, és Dr. Simon Tamás emeritus professzor, a Társaság hosszú ideig funkcionáló elnökének megemlékezése „Ki volt Fodor József? Hogyan sáfarkodtunk a ránk hagyott örökséggel?” címmel.

Fodor József, a nemzetközi szinten is jól ismert tudós orvos, közegészségügyi szakember kiemelt jelentőségűnek tartotta az ifjúság egészségének megőrzését. Az általa 1884-ben kidolgozott iskolaorvosi és egészségtan tanári képzés tervezetében először határozta meg az iskolában dolgozó orvosok erre irányuló tevékenységét, ezen belül is az egészségre nevelés szerepét. Fontosnak tartotta az erre felkészítő képzéseket, melyeket intézményében haláláig meg is tartottak.

A jubileumi ülésen az ifjúság egészségéért végzett munkájukért a következő kollégák részesültek elismerésben:

„Róna Borbála” Emlékérmeket kaptak: Dr. Kaposvári

Júlia, Prof. Dr. Simon Tamás, Dr. Szilágyi Mária.

„Egészséges Ifjúságért” Emlékérmeket kapott: Dr. Brunner Péter, a Társaság elnöke.

„Védünk, óvunk Ifjúság” kisplasztika tulajdonosai lettek: Dr. Somhegyi Annamária PhD, és Dr. habil. M. Darvay Sarolta.

Dr. Kaposvári Júlia – a Társaság alapító tagja és hosszú ideig annak főtitkára – foglalta össze a Társaság működésének Fodor József hagyományain nyugvó alapelveit.

A Társaság¹ kezdettől fogva nyitott szervezet, nagy hangsúlyt helyez az interdiszciplináris alapon működő csapatmunkára, és ezt szervezeti tevékenységében is érvényesíti. Tagjai közé fogad minden olyan egészségügyi, pedagógiai, pszichológiai, szociális és egyéb területen működő szakembert, aki elfogadja alapelveit, célkitűzéseit, és aki kész arra, hogy a gyermekek szomatikus, mentális egészségét és egészséges fejlődését szolgálja, kutatási, módszertani, oktatási, szociális és napi egészségügyi ellátó tevékenységeivel.

A Társaság célkitűzései között szerepel, hogy a közösségi egészségügyi ellátást, amely számos tekintetben más, szélesebb spektrumú, mint az egyéni orvoslás, a kor színvonalának megfelelően művelje

és támogassa. Ennek érdekében tagjai számára szakmai fejlődésükhöz a lehető legtöbb támogatást megadja.

Az iskola-egészségügyi munka alapfeladata a gyermekek és ifjak egészségvédelme. Ehhez hozzátartozik az egészségi állapot ellenőrzése mellett a szomatikus és mentális fejlődés folyamatos követése és értékelése (így például, az iskolai osztályokban történő szűrővizsgálatok, szakképző intézményekben a szakmai alkalmassági vizsgálatok, a terhelhetőségtől és egészségi állapottól függő testnevelési csoportba sorolás), a fejlődést és egészségi állapotot meghatározó környezeti tényezők (higiénés körülmények, iskolai étkezés, iskolai testi nevelés, szakképző intézményekben a gyakorlati oktatás körülményei) vizsgálata és javításukban való közreműködés.

A felsorolt tevékenységek ellátása során többféle lehetőség nyílik akár az egyéni, akár a csoportos egészségre nevelésre.

Mindezek a feladatok a határterületi szakmák elméleti és gyakorlati ismeretanyagának elsajátítását igénylik, valamint megkövetelik az iskolaorvosi és iskolavédőnői feladatokra való speciális felkészítést. A Társaság állásfoglalása szerint a felsorolt feladatokra való speciális felkészítés nélkül egyetlen iskola-egészségügyi szakembernek sem lenne szabad ezt a feladatot végezni.

Mivel az egészségügyi szakemberek, főleg az orvosok alapképzésében ezek az ismeretek hiányosak, a Társaság tevékenységének kiemelt területe a továbbképzésekben és a módszertani feladatokban való közreműködés.

A Társaság szakmai-módszertani és továbbképző tevékenységéről részletesebben Dr. Kaposvári Júlia, Dr. Aszmann Anna, Dr. Vámos Adrienn, Rákóczi Ildikó és Csordás Ágnes vezetőségi tagok, valamint Dr. Mezei Éva főtítkárnak számoltak be.

Dr. Molnár Alíz, Dr. Hanusz Klára, Dr. Martonyi Erzsébet, Dr. Melegh Csilla és Bechtold Mária a társasági élettel kapcsolatos személyes élményeiket, tapasztalataikat osztották meg a jelenlévőkkel.

A Társaság, együttműködve az Országos Gyermekegészségügyi Intézettel (2015. tavaszától Nemzeti Egészségfejlesztési Intézet), a Magyar Védőnők Egyesületével és az Állami Tisztiorvosi és Népegész-

ségügyi Szolgálat iskolahigiénés szakembereivel, megalakulása óta vesz részt olyan módszertani irányelvek fejlesztésében, amelyek a közösségi egészségügyi ellátás magasabb színvonalát szolgálják. Például: a szomatikus fejlődésről, a tápláltsági állapot méréséről és értékeléséről szóló, a hallás és látás szűréséről, az egészségi állapothoz illeszkedő iskolai testnevelési csoportbeosztásról és a gyermekintézmények környezeti feltételeiről szóló irányelvek. Ugyancsak a felsorolt intézmények közreműködésével, bővülő tartalommal jelentek meg az iskola-egészségügyi munkát segítő tankönyvek 1986-ban, 1989-ben és 2005-ben „Az Iskola-egészségügy Kézikönyve”² címen.

Anyagi lehetőségeitől függően a Társaság az általa szervezett konferenciák írásos anyagait is megjelentette.

Mivel kezdettől fogva nagy hangsúlyt kapott a pedagógiai szakemberekkel és a közoktatás egyéb, segítő szakembereivel való együttműködés, két kiadásban megjelent az „Egészségvédelem az oktatásban” c. könyv, melynek célja a pedagógusok számára szükséges alapvető egészségügyi ismeretek közlésén túl az együttműködés területeinek megfogalmazása.

A jubileumi ülés keretében megtörtént a Társaság rendszeres és következetes, a kor követelményeinek megfelelő, interdiszciplináris jellegű továbbképző tevékenységének részletes bemutatása is. Az erről szóló felsorolás imponáló volt.

Az első két évtizedben a több száz fő részvételével szervezett, interdiszciplináris szakmai továbbképző rendezvények voltak jellemzőek (így például, 1996-ban az „Ezeréves a Magyar Iskola”, 1998-ban az „Esz, Nem eszi” c. táplálkozással és közétkeztetéssel foglalkozó konferencia).

A Társaság több ízben megszervezte az „Iskolaegészségtan és ifjúságvédelem” c. ráépített orvosi szakvizsgára előkészítő tanfolyamokat, amelyek szintén hiányt pótoltak.

Az 1990-es évektől – a jogszabályi változások és a továbbképzések hazai gyakorlatának változásai miatt – a kreditpontos továbbképzések váltak rendszeressé, „Iskolások Egészségéért” elnevezéssel, elsősorban orvosok és védőnők számára. A továbbképzések tematikája felöleli a gyermekintézményi egészségügyi prevenció szinte minden kérdését. A köznevelési intézményben tanuló krónikus betegek sajátos ellátási szükségletei mellett gyakran szere-

pel témaként a gyermekek tárgyi és pszichoszociális környezetének egészségre és fejlődésre gyakorolt hatása, értékelése, és ennek intézményi szinten való befolyásolása (így például, iskolahigiéné, immunizáció, közétkeztetés, testnevelés, gyakorlati oktatás, pedagógiai bánásmód). Ezen kívül számos esetben előadások és közös megbeszélések témái között szerepeltek: a gyermekek közötti bántalmazás, a gyermekjogok érvényesülése az iskolában, valamint az egészségi állapot és egészségmagatartás prediktív tényezői.

Mivel a hazai egészségügyi ellátási gyakorlat minden eddigi próbálkozás ellenére sem kezeli megfelelő szinten a serdülőkor problémáit, a Társaság hangsúlyosan és gyakran foglalkozik ennek az érzékeny életkornak a szomatikus, pszichés és társadalmi problémáival, és ösztönzi tagjait arra, hogy a megszerzett ismeretanyagot a napi gyakorlatban is hasznosítsák.

Melegh Csilla professzor emerita igen találó megfogalmazása szerint ezek a továbbképző rendezvények és a Társaság széleskörű együttműködése a gyógyító, kutató és képző intézményekkel, nemcsak a tudásanyag megosztását szolgálják, de módot adnak a „gondolkodásmódok megosztására” is. A professzor asszony előadásai, közleményei és részvétele a társasági életben jelentősen hozzájárultak a viselkedési problémák megértéséhez, mentálhigiénés szempontból történő értékeléséhez és kezeléséhez.

A Társaság szemléletmódjára, a továbbképzések tematikájára és módszertanára jellemző a gyakorlati kérdések napirenden tartása, valamint az ellátó rendszerrel kapcsolatos stratégiai, jogszabályi kérdések interaktív módon való megtárgyalása (kerekasztal, workshop), a konszenzus keresése, és a konszenzussal kialakított javaslatok továbbítása (így például, a „Közös Kincsünk a Gyermekek” c. gyermek-egészségügyi stratégia és az „Egészséges Nemzetért” c. népegészségügyi program kidolgozásában való részvétel).

A Társaság és a Magyar Védőnők Egyesülete közös szervezésében 2005-től kerülnek évente megrendezésre a „Tanévnyitó” konferenciák³, melyek elsősorban a soron következő tanév aktuális problémáira való felkészülést szolgálják.

Az iskola-egészségügyi ellátórendszer személyi és tárgyi feltételeinek alakulásáról, tevékenységéről történő visszajelzések fontosak a Társaság számára. Ide tartozik az iskola-egészségügy személyi feltételeinek alakulásáról és szűrő tevékenységéről történő évenkénti jelentések nyomon követése, valamint a szolgáltatást végzők munkakörülményeiről, a munkavégzéshez szükséges eszközök minőségéről szóló adatok összegyűjtése is.

2004-ben az ellátórendszer struktúrájára, erőforrásaira, szakfelügyeletére és jogszabályi környezetére vonatkozóan készült komplex felmérés.

Említésre került a Társaság eddig legnagyobb volumenű adatfelvétele is, amely 2005-ben zajlott, és a 2004/2005 tanévben végzett iskolai egészségfejlesztési munka felmérésére vonatkozott.

2011-ben az iskola-egészségügy ellátásának minőségére vonatkozóan többoldalú adatfelvétel történt, diákok, pedagógusok és szülők körében. Ennek eredményeképpen megállapítható volt, hogy a válaszolók döntő többsége fontosnak tartja a szolgálat tevékenységét és fenntartását, ugyanakkor nem lehet elhallgatni, hogy a szolgáltatók tevékenységét számos kritika is érte, elsősorban azokban az iskolákban, ahol részmunkaidős orvosok dolgoznak.

A javaslatokhoz szükséges adatgyűjtéseket pályázati támogatással, tagjai önkéntes munkája segítségével végezte el a Társaság. A jubileumi ülésen ezekről a felmérésekről részletesebben Dr. Aszmann Anna és Dr. Kaposvári Júlia számoltak be.

A Társaság a *European Union for School and University Health and Medicine* (Európai unió az iskola- és egyetemi egészségügyi ellátásért) nemzetközi szervezet tagja⁴, melynek két évente megrendezett konferenciái közül kettőt Magyarországon tartottak meg. Eddig minden konferenciának több magyar előadója is volt, sőt, több esetben a hazai szakemberek jelentős létszámban képviseltették magukat.

A társaságunk személyi összetétele, szervezeti élete az elmúlt 50 év alatt jelentős változáson ment át. Az eltelt évek folyamán létszáma nem növekedett, inkább csökkent. Ennek oka az egyéb szakmák (például, védőnői) képviselőinek és civil szerveződések megalakulása, a kettős tagsággal járó anyagi terhet ugyanis kevesen vállalják. Dr. Kaposvári Júlia kedvezőtlen tendenciaként említette, hogy a különböző érdekek megerősödése miatt a „korábbi hasz-

nos együttműködést, a csapatmunkát egyre inkább az önálló kompetenciahatárok érvényesítése váltotta fel és ez a minőségi munka rovására megy”.

Ezt a tendenciát a Társaság vezetősége a külső kapcsolatok aktív keresésével és erősítésével igyekszik kompenzálni.

Dr. Mezei Éva, a Társaság főtitkára beszámolójában kiemelte a Magyar Védőnők Egyesületével való együttműködés mellett az utóbbi néhány év más intézményekkel való hasznos együttműködéseit is. Többek közt a Nemzeti Egészségfejlesztési Intézet (NEFI) közösen szervezett „Az előrelépés lehetőségei az iskolai egészségfejlesztésben” c. konferenciát, és az „Iskolai egészségfejlesztéssel kapcsolatos teendők összefoglalása az iskola-egészségügyi szakemberek számára” c. dokumentum elkészítését is említette.

2016-ban workshop került megrendezésre a hátrányos helyzetű gyermekek iskolai ellátása témában a NEFI, az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Tanszék Iskolapszichológia Kar, az Osztályfőnökök Országos Szakmai Egyesülete, a Tempus Közalapítvány Tudásmenedzsment Csoportja, a Kórházpedagógusok Egyesülete, valamint a II. Kerületi Családsegítő és Gyermekjóléti Központ szakembereinek részvételével.

A Társaság tagjai a honlapon (www.fjit.hu) és az évente átlagosan két alkalommal elektronikusan küldött HÍR-NÖK-ön keresztül tájékozódhatnak a Társaság eseményeiről, valamint a szakmai aktualitásokról.

A beszámolóban szó esett számos megoldatlan kérdésről is Dr. Kaposvári Júlia és Dr. Mezei Éva előadásában. Az évtizedeken át hangoztatott vélemény ellenére, miszerint az iskola-egészségügyi ellátás több szakmát érintő feladat, a mai napig megoldat-

lan a szakemberképzés, például, motiváció hiányában alig fordul elő, hogy valaki ráépített szakorvosi vizsgát kíván szerezni. Kevés az alapképzésben az orvos és védőnő számára egyaránt az iskolai csapatmunkára való felkészítés, a továbbképzés, illetve szinten tartó képzésük is esetleges. Ez még akkor is igaz, ha a Társaság és a Magyar Védőnők Egyesülete egyaránt megpróbál ezen változtatni. Sokan úgy kerülnek az ellátórendszerbe, hogy az ellátás sajátos feladataira semmiféle felkészítést sem kaptak.

Dr. Kaposvári Júlia kitért arra is, hogy „a társadalmi közgondolkodás zavarai hatványozottan csapódnak le az iskolai életben, úgy, mint a tanulók jogai és kötelességei, szülői felelősség kérdése, az egészségügyi kötelezettségek teljesítése; tanszabadság, a gyermekek jogainak értelmezése; a segítő intézmények munkamegosztásának és felelősségének nehézségei.”

A főtitkár beszámolt arról, hogy a Társaság vezetése számos alkalommal fogalmazott meg javaslatokat, illetve konzultált személyesen az Egészségügyi Államtitkársággal, az iskola-egészségügy feltételrendszerének javítása, a dolgozók szakmai érdekvédelme céljával – több-kevesebb sikerrel.

A szakmai alkalmassági vizsgálatok zökkenőmentes lebonyolítása érdekében egyeztető megbeszéléseket folytatott a Klebelsberg Intézményfenntartó Központtal is. Jelenleg az iskola-egészségügyi dolgozók béremelése és az iskola-egészségügyi rendelet megújítása, a tárgyi feltételek javítása érdekében kezdeményezett párbeszédet az egészségpolitika képviselőivel.

A jubileumi ülésen résztvevők a nehézségek ellenére bizakodóak: a kormányzat és az egészségpolitika egyre inkább felismeri a megelőzés fontosságát, a Társaság pedig a jövőben is képviselni fogja az ifjúság egészségének védelmét és az iskola-egészségügy megerősítésén fog fáradozni.

¹ <http://www.fjit.hu/> (Elérve: 2017.02.16.)

² Aszmann Anna, Békefi Dezső szerk: Iskola-egészségügy Országos Gyermekegészségügyi Intézet, 2005

³ <http://www.mave.hu/?q=webpage/iskolaegeszsegugy> (Elérve: 2017.02.16.)

⁴ European Union for School and University Health and Medicine <http://www.eusuhm.org/> (Elérve: 2017.02.28.)